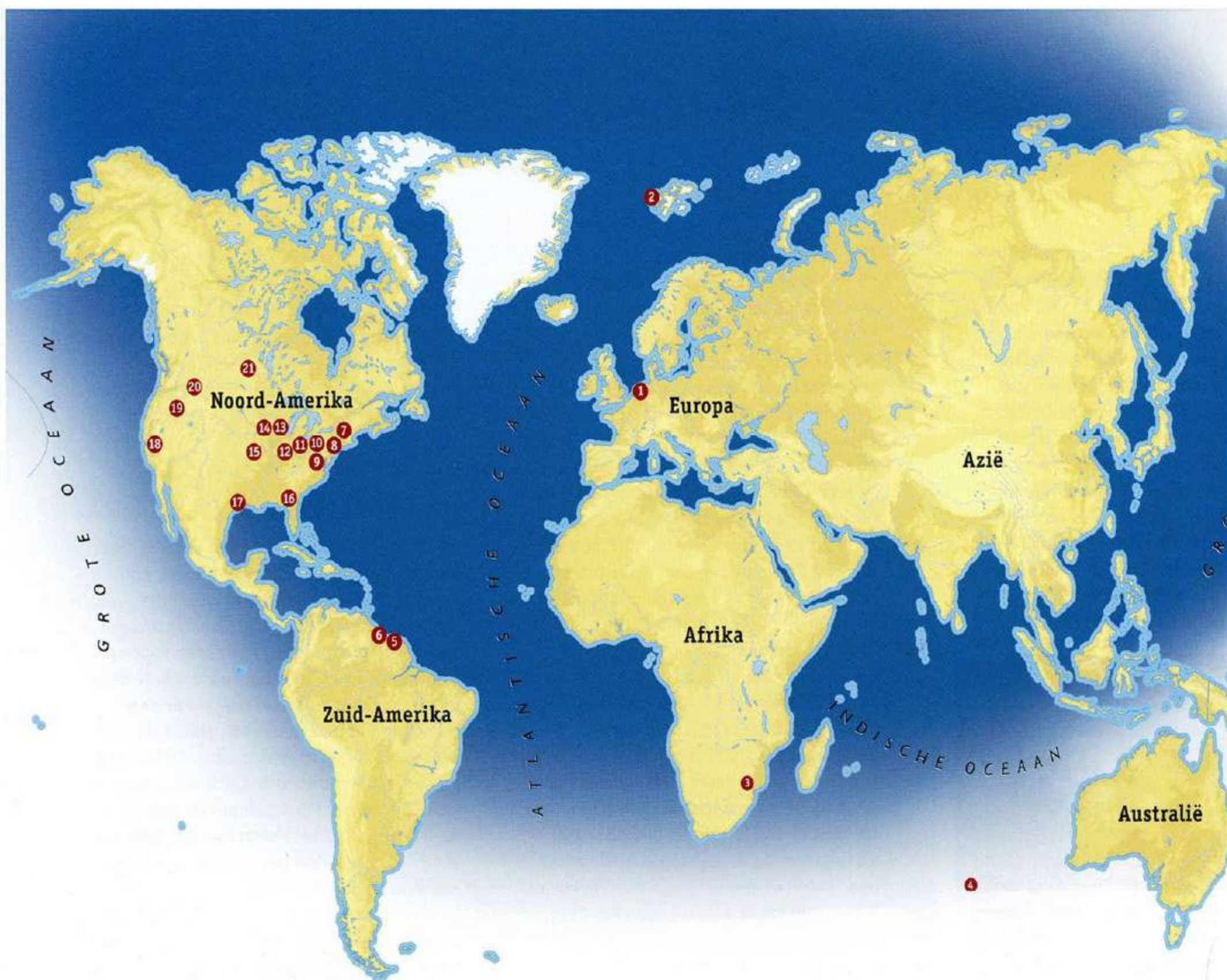

Allemaal Amster- dammen

EXST: Niels Wisman

Kent u dat verscheurde vakantiegevoel? Ver weg willen gaan, zonder Amsterdam te willen missen? Dat kan! Reis de wereld rond van Amster-

dam via Amsterdam naar Amsterdam en weer terug naar Amsterdam. Want onze stad mag uniek zijn, de naam is het niet.

Nederlandse hoofdstad heeft vele naamgenoten

Aan de oostkant van het huidige Amsterdamøya stichtten Amsterdamse walvisvaarders omstreeks 1614 het plaatsje Smeerenburg, dat overigens nog steeds bestaat. Hier werden walvissen gedood om uit hun vet levertraan te verkrijgen. Cornelis de Man schilderde de nederzetting in 1639. H&W COMPANY

Amsterdammen en Nieuw Amsterdammen overal ter wereld
(Deze lijst pretendeert niet volledig te zijn. Plaatsen die ooit Amsterdam heetten, maar tegenwoordig niet meer, zijn niet opgenomen.)

1. Nieuw Amsterdam, Drenthe

Ligging: gemeente Emmen.
Bewoners: 4.424. Naam: gegeven omstreeks 1850 na aankoop van veengrond door Amsterdammers.

2. Amsterdamøya

Ligging: eiland in de Noordelijke IJsee, maakt deel uit van de eilandengroep Svalbard (Spitsbergen).
Bewoners: geen. Naam: rond 1614 gegeven door Amsterdamse walvisvaarders.

3. Amsterdam, Zuid-Afrika

Ligging: dorp in oostelijk Transvaal.
Bewoners: 2.000. Naam: in 1882 gegeven door de Volksraad van Zuid-Afrika.

4. Ile d'Amsterdam, Nouvel Amsterdam

Ligging: eiland in de Indische Oceaan.
Bewoners: circa 15 tot 25 onderzoekers (niet permanent). Naam: op 17 juni 1633 Nieuw Amsterdam gedoopt door Anthonie van Diemen.

5. Nieuw Amsterdam, Suriname

Ligging: aan de monding van de Surinamerivier.
Bewoners: 1.200.
Naam: naar een door Nederlanders gesticht fort (tussen 1734 en 1747).

6. New Amsterdam, Guyana

Ligging: havenstad aan de rivier Berbice-rivier.
Bewoners: 17.679.
Naam: naar een door Nederlanders gesticht fort (18de eeuw).

7. Amsterdam (City), VS, staat New York

Ligging: Montgomery County.
Bewoners: 18.355. Naam: eind 18de eeuw gegeven door Nederlandse immigranten.

8. Amsterdam, New Jersey

Ligging: Hunterdon County.
Bewoners: onbekend. Naam: waarschijnlijk in de 19de eeuw gegeven door Nederlandse immigranten.

9. Amsterdam, Virginia

Ligging: Botetourt County.
Bewoners: onbekend. Naam: waarschijnlijk in de 19de eeuw gegeven door Nederlandse immigranten.

10. Amsterdam Pennsylvania

Ligging: Mercer County.
Bewoners: onbekend. Naam: waarschijnlijk in de 19de eeuw gegeven door Nederlandse immigranten.

11. Amsterdam Village, VS, staat Ohio

Ligging: Jefferson County. Bewo-

ners: 568. Naam: waarschijnlijk rond 1860 gegeven door Nederlandse immigranten.

12. New Amsterdam, VS, staat Indiana

Ligging: Harrison County.
Bewoners: 1 vrouw, blank (cijfer: 2000).
Naam: onbekend, waarschijnlijk gegeven door Nederlandse immigranten.

13. New Amsterdam, VS, staat Wisconsin

Ligging: La Crosse County.
Bewoners: aantal onbekend. Naam: in 1853 gegeven door Nederlandse immigranten.

14. Amsterdam Iowa, VS

Ligging: Marion County.
Bewoners: volgens Ligtenberg "een kampeerterrein". Naam: rond 1847 gesticht door volgelingen van de Nederlandse dominee Hendrik Scholte.

15. Amsterdam, VS, staat Missouri

Ligging: Bates County.
Bewoners: 281. Naam: lag aan een met Nederlands kapitaal gefinancierde spoorlijn (1898).

16. Amsterdam, Georgia

Ligging: Decatur County.
Bewoners: volgens Ligtenberg "een veldje met wat huizen". Naam: in 1890 gegeven door tabaksteler A. Cohn.

17. Amsterdam, Texas

Ligging: Brazoria County.
Bewoners: 193. Naam: raakte rond 1898 ingeburgerd door de aanwezigheid van veel Nederlandse immigranten.

18. Amsterdam, Californië

Ligging: Merced County.
Bewoners: volgens Ligtenberg "een kruispunt". Naam: bedacht door een projectontwikkelaar die zo Nederlandse investeerders wilde interesseren (1889).

19. Amsterdam, Idaho

Ligging: Tinn Falls County.
Bewoners: onbekend, maar zeer gering. Naam: waarschijnlijk eind 19de eeuw gegeven door Nederlandse immigranten.

20. Amsterdam, VS, staat Montana

Ligging: Gallatin County.
Bewoners: 727. Naam: rond 1890 gegeven door Nederlandse immigranten.

21. Amsterdam, Canada

Ligging: provincie Saskatchewan.
Bewoners: 25. Naam: nederzetting rond 1900 gesticht door Nederlandse immigranten.

Bronnen

Internet
Lucas Ligtenberg, *De nieuwe wereld van Peter Stuyvesant. Nederlandse voetsporen in de Verenigde Staten*, Amsterdam 1999
Bevolkingscijfers zijn van verschillende jaren en komen uit diverse bronnen: ze geven alleen een indicatie

Niet zo heel ver van New York City heb je een stadje dat Amsterdam heet. Ik raakte daar in een bar met iemand in gesprek en die vroeg waar ik eigenlijk vandaan kwam. Ik zei 'uit Amsterdam', maar hij geloofde het gewoon niet. Héél langzaam begon het tot hem door te dringen..."

Rob Rombout is filmmaker. Samen met collega Rogier van Eck maakte hij de film *Amsterdam via Amsterdam*, over twee eilanden aan de uiteinden van de wereld die dezelfde naam dragen als de hoofdstad van Nederland. Het thema Amsterdam laat ze niet los en ze zijn nu bezig met een film over plaatsen die Amsterdam heten in Amerika. Rogier: "Er is altijd een band met het echte Amsterdam.

Het heeft er altijd iets mee te maken. Ik weet zeker dat we overal een verhaal vinden."

Hoe veel Amsterdammen bestaan er op de wereld? Daarover kun je beter geen stellige uitspraken doen. Wat tel je wel en wat tel je niet mee? Een 17de-eeuws Fort Amsterdam in Afrika of op een ander continent? Een buurt of hoek waar ooit een groep Amsterdammers op een kluitje ging wonen in een dorp in Overijssel? En wat te doen met plaatsen die vroeger Amsterdam heetten, maar inmiddels zijn herdoopt? Het bekendste voorbeeld: New York, ooit als Nieuw Amsterdam door Nederlanders gesticht.

De index van de respectabele *Times Atlas of the World* kwam in

1992 tot acht keer Amsterdam, drie keer Nieuw Amsterdam en één keer New Amsterdam. We rekenen Amsterdamse Veld, de Amsterdamse Duinwaterleiding en het Amsterdam-Rijnkanaal dan even niet mee. In het internettijdperk waarin we tegenwoordig leven, geeft de Amerikaanse Geographic Nameserver alleen al voor de Verenigde Staten veertien hits

(Amsterdammen én New Amsterdammen): alfabetisch gerangschikt van Californië tot en met Wisconsin. En als je door zoekt vind je in de Verenigde Staten nóg meer Amsterdammen.

“Ik kom voor de hele wereld uit op ongeveer twintig Amsterdammen. Die in Tonga wordt niet meer zo genoemd. Die in Indonesië ook niet, daar heb ik nog over gebeld met de ambassade, ze hebben daar alle plaatsen Indonesische namen gegeven.” Rogier van Eck zit er goed in, maar over exacte gegevens beschikt ook hij niet. Dat hoeft ook niet, want op een voorlopige lijst staan reisdoelen genoeg.

“We zijn in april nog in de Verenigde Staten geweest. Daar willen we vanuit New York – oorspronkelijk Nieuw Amsterdam – met de camera Amerika intrekken naar allemaal plaatsen die Amsterdam heten. Naar Amsterdam in de staat New York zijn we al geweest... Best een grote stad. Maar er zijn nog veel meer plaatsen die zo heten, soms onwaarschijnlijk klein, met dertig inwoners of zo. Amsterdam-Georgia, Amsterdam-Ohio, Amsterdam-Montana...”

Dubbelportret

Na deze roadmovie door de Verenigde Staten van oost naar west (*Amsterdam Stories, USA*) willen Rob en Rogier gaan werken aan een dubbelportret van een plaatsje dat Amsterdam heet in Zuid-Afrika en de voormalige veenkolonie Nieuw-Amsterdam in Drenthe (werktitel: *Amsterdam Stories, Black & White*).

“We geven alle twee in Brussel les op de Filmacademie. Daar noemen ze ons ook ‘de Hollanders’. Rogier is in Parijs geboren en heeft Nederlandse ouders. Zelf ben ik in Amsterdam geboren, maar ik ben op een gegeven moment naar België vertrokken. We spreken

onderling Frans, maar we voelen duidelijk een band met Nederland en dan vooral met Amsterdam.” Zo legt Rob Rombout het uit. Hij en Rogier hebben tientallen documentaires en andere films op hun naam staan, voor *Amsterdam via Amsterdam* werden ze in 2005 onderscheiden op het Route 66 Film Festival in Springfield. Het idee voor die film ontstond tien jaar geleden bij toeval. Ze ontdekten dat in de Indische Oceaan, in de buurt van Antarctica een eiland ligt dat Amsterdam heet. Ze gingen verder zoeken en ontdekten dat zich bij de Noordpool óók een eiland Amsterdam bevindt, boven Spitsbergen. Nederlanders bleken die naam in de 17de eeuw te hebben gegeven aan deze uithoeken van de wereld. Dat zegt iets over de stad, over een tijd waarin Amsterdam gold als het centrum van de wereld. Zo ontstond het idee voor *Amsterdam via Amsterdam*, een film waarin Rob en Rogier in het kielzog van vroegere ontdekkingsreizigers vanuit de hoofdstad van Nederland reizen naar de Noord- en de Zuidpool, naar... Amsterdam.

Het eiland Amsterdam in het zuidelijk deel van de Indische Oceaan ligt ongeveer halverwege Afrika en Australië. Het is sinds 1893 Frans grondgebied, maar werd in juni 1633 op de wereldkaart gezet door Anthonie van Diemen. Hij passeerde het eiland op weg naar de Oost en gaf het dezelfde naam als zijn vlaggenschip: Nieuw-Amsterdam. Hij nam overigens niet de moeite om aan land te gaan. In de eeuwen die volgden zou (Nieuw) Amsterdam een belangrijk oriëntatiepunt zijn voor schepen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC).

Rogier: “Je vindt daar behalve die naam absoluut niets terug dat te maken heeft met het echte Amsterdam. Er zitten daar een stuk of vijftien wetenschappelijk onderzoekers en die kennen de geschiede-

Rob Rombout (rechts) en Rogier van Eck tijdens opnamen in de Verenigde Staten in, jawel, Amsterdam. H&W COMPANY

De kennis van Nederland reikt in de meeste Amerikaanse plaatsen Amsterdam niet verder dan de bekende stereotypen. ROMBOUT/VAN ECK

nis van het eiland wel zo'n beetje, hoe het aan die naam komt, maar het zegt ze verder niets." Amsterdam bij de Zuidpool bleek de moeilijk toegankelijke top van een uitgedoofde vulkaan te zijn, bewoond door robben, albatrossen en een kleine Franstalige mannengemeenschap met de nodige onderhuidse spanningen.

Amsterdamøya is Noors voor 'Amsterdam-eiland' en het maakt deel uit van de eilandengroep die bekend staat als Svalbard (in Nederland hebben we het vanouds over Spitsbergen). Op dit eiland richtten Amsterdamse walvisvaarders omstreeks 1614 een nederzetting op en die noemden ze naar de stad waar ze vandaan kwamen. De plaats werd ook wel Smeerenburg genoemd (naar de traan of smeer die er in grote hoeveelheden werd verwerkt).

Rogier: "Op dat eiland voel je wel iets. We zijn er meer dan een week geweest. Die stilte is ongelooflijk. En dan die brekende ijsbrokken. Je voelt na wat de mensen die daar moesten overwinteren hebben moeten doormaken. Er is daar in feite niets veranderd. De zee is uiteindelijk het enige landschap dat altijd hetzelfde blijft." Op Amsterdamøya zijn nog resten terug te vinden van de graven van Nederlanders die het daar niet overleefden.

Wat gaat er schuil achter zo'n naam?

Zo'n 160 kilometer ten noorden van de stad New York ligt het grootste Amsterdam van de Verenigde Staten. Er wonen zo'n 18.000 Amsterdammers. Ooit bloeide hier de textielindustrie, rond de eeuwwisseling was Amsterdam-Montgomery 'carpet-city' met de grootste concentratie van miljonairs in de Verenigde Staten.

Nederlandse plaatsnamen komen in dit gebied vaker voor en gaan nog terug tot de vestiging van Nederlandse kolonisten in de

17de eeuw. Bij sommige Amerikanen in dit deel van de Verenigde Staten bestaat wel belangstelling voor hun Hollandse 'roots', maar toen Rob en Rogier in Amsterdam in de staat New York rondkeken, merkten ze er niet veel van. Rogier: "We hebben er met allerlei mensen gesproken: de meeste blijken echt niets van Amsterdam in Nederland te weten. Er was één man die vertelde dat hij het echte Amsterdam kende van foto's op internet, hij vond het een prachtige stad. Verder komen er pratend over Amsterdam vooral van die stereotype beelden boven: tulpen, molens, drugs..."

Dergelijke reacties staan de filmmakers waarschijnlijk ook te wachten als ze dwars over het continent al die andere Amerikaanse Amsterdammers gaan bezoeken. De meeste ervan zullen zijn gesticht tijdens de grote trek naar het westen in de 19de eeuw, maar het is de vraag of de inwoners daar nog veel van weten. Rogier laat zich daarvoor niet uit het veld slaan: "Het is nieuwsgierigheid, zoeken naar contrasten tussen dat beroemde Amsterdam met zijn geschiedenis en internationale contacten tegenover die vaak onbekende, banale vlekken met dezelfde naam. Wat gaat er schuil achter zo'n naam? De Amsterdammers in die plaatsjes hebben hun eigen cultuur, hun eigen problemen."

De voormalige veenkolonie Nieuw-Amsterdam in Drenthe ontstond rond 1850 als nederzetting bij een uitgestrekt stuk veengrond dat was aangekocht door Amsterdamse beleggers. Het was het begin van een periode waarin de ontginning van de Drentse veengebieden tot grote bloei kwam. Tegenwoordig hoort Nieuw-Amsterdam bij de gemeente Emmen en telt ongeveer 4500 inwoners.

Rogier: "We zijn daar heel hartelijk ontvangen. Voor mij was het een karikatuur van Nederland: vriendelijk schoon, netjes, maar ook:

Het Zuid-Afrikaanse plaatsje Amsterdam, gelegen in de provincie Mpumalanga (voorheen Transvaal) in de jaren negentig. KADIR VAN LOHUIZEN/HH

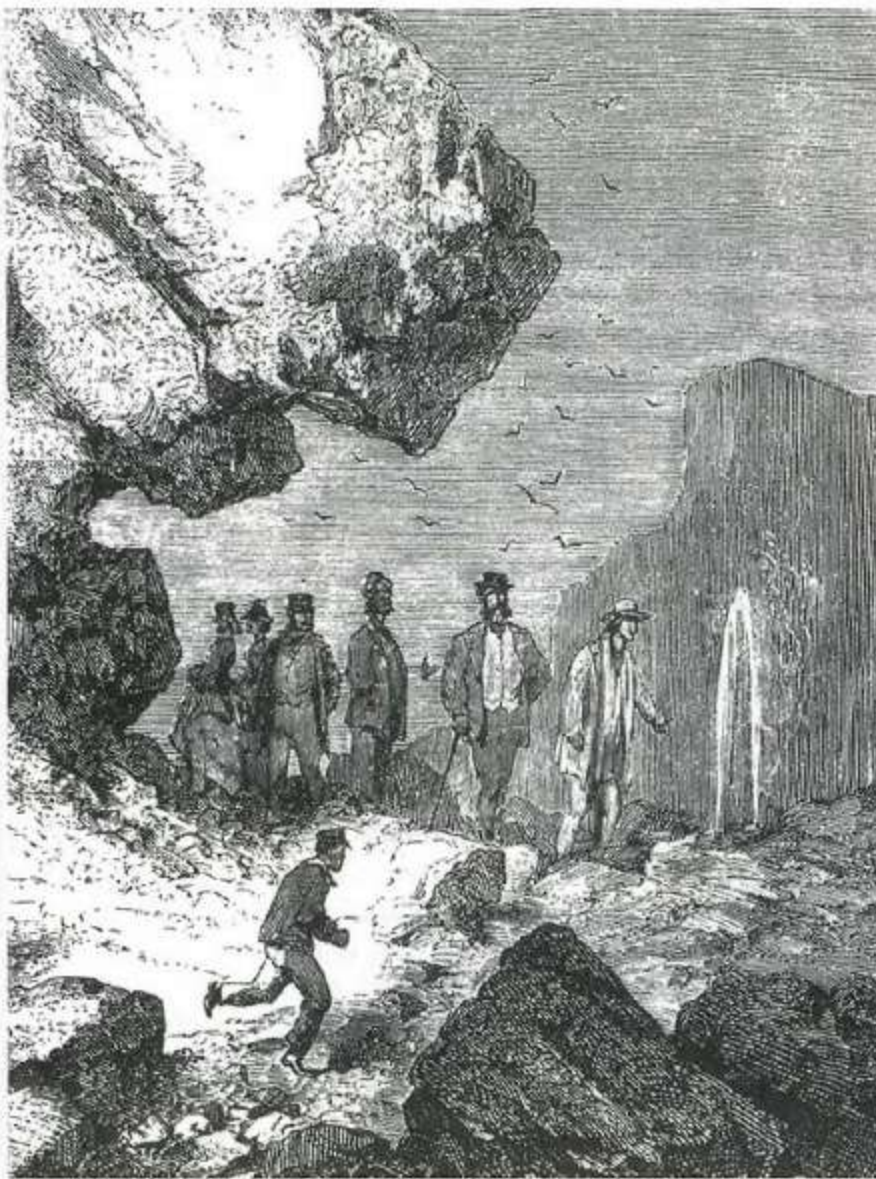

Ook dit is al sinds 1633 Amsterdam: Ile d'Amsterdam in de Indische Oceaan. Op dit eiland is een onderzoekspost gevestigd, maar permanente bewoners zijn er niet. ROB ROMBOUTS

De documentairemakers op het onherbergzame Amsterdamøya, wat zoveel betekent als 'Amsterdam-eiland'. Dit Noorse eiland bij de Noordpool hoort tot de eilandengroep Svalbard.

H&W COMPANY

De Franse schrijver Jules Verne laat in zijn boek *De kinderen van kapitein Grant* het schip Duncan onderweg naar Australië het eiland Amsterdam aandoen. "Dit was het eiland Amsterdam, op 37o 47' breedte en 77o 24'2 lengte, welks hoge kegel bij helder weer vijftig mijlen in het rond zichtbaar is. Om acht uur geleck zijn nog vage vorm vrij nauwkeurig op Tenerife." Op de 'rots' met een omtrek van 'twaalf mijlen' zag de bemanning enkele ijzerhoudende bronnen met "een zeer hoge warmtegraad". De zojuist gevangen vis "was in vijf minuten gaar in dat bijna kokendhete water". UIT: DE KINDEREN VAN KAPITEIN GRANT

Nieuw Amsterdam aan de Surinamerivier oogt vertrouwd Hollands én exotisch tegelijk.

HOLLANDSE HOOGTE

een plaatsje waar nooit iets gebeurt. Ja, Vincent van Gogh heeft er gewoond en een paar schilderijen gemaakt."

Amsterdam in Zuid-Afrika is een dorpje in de provincie Mpumalanga waar de mensen vanouds vooral leven van de schapeenteelt. Het heette oorspronkelijk Roburnia. Omdat dit te Engels klonk veranderde de Volksraad van de Zuid-Afrikaanse Republiek dit in 1882 in Amsterdam. Het ligt midden in een indrukwekkend natuurgebied en wordt in veel toeristische gidsen genoemd.

Rob: "In Amsterdam in Zuid-Afrika zijn we nog niet geweest. Het heeft natuurlijk een duidelijke band met Nederland. Het is zo genoemd als dank voor de Nederlandse steun in de Boerenoorlog. Het roept allerlei vragen op... Hoe gaan ze daar in het tijdperk na de apartheid om met die Nederlandse erfenis?"

'Amsterdam est une aventure'

De naam Amsterdam komt over de hele wereld vele malen voor. De oudste Amsterdammen overzee kregen hun naam in de 17de eeuw van Nederlandse ontdekkingsreizigers, koopvaarders en kolonisten. Een aantal daarvan raakte die naam in de eeuwen die volgden weer kwijt: behalve voor Nieuw-Amsterdam/New York geldt dat voor het door Abel Tasman 'Amsterdam' gedoopte eiland dat tegenwoordig Tongatapu heet in de Stille Oceaan. Ook in Indonesië en voor de kust van Ceylon kwam de naam vroeger voor. De 19de eeuw was getuige van de geboorte van verschillende nieuwe Amsterdammen: naamgevers waren veenontginners in Drenthe, boeren in Zuid-Afrika en vooral landverhuizers in Noord-Amerika. Laatstgenoemden maakten er overigens een gewoonte van om de landkaart van hun geboorteland over te planten naar delen van de Nieuwe Wereld en dat deden ze zeker niet alleen met Amsterdam.

Voor al die Amsterdammen in de wereld is de relatie met de hoofdstad van Nederland meestal wel te reconstrueren, maar soms is het heel lastig. Voor Rob en Rogier maakt dat niet zo veel uit. Rob: "t Is ook gewoon een naam. Het is een binnenkomer. In zo'n roadmovie over Amsterdam in Amerika komen verhalen los over het leven op het geïsoleerde Amerikaanse platteland. Het is eigenlijk net zoets als een hond bij je hebben: het schept soms een band, je hebt een onderwerp van gesprek."

Rogier: "Die films gaan natuurlijk ook over reizen, over de vraag hoe reizen je verandert. In laatste instantie gaan die films over onszelf."

Wat het tweetal bezielt heeft Rogier misschien wel het best en in ieder geval zeer poëtisch samengevat in het Frans:

"Amsterdam n'est qu'un des paysages du monde.
Du nord au sud, d'est en ouest.
Un paysage humain aussi,
Johan van der Keuken avait ouvert la voie.
Amsterdam est encore une manière de rêver le monde,
de l'imaginer, de le rencontrer,
au travers d'un nom.
Amsterdam est une aventure,
un hommage à l'histoire et aux hommes qui la font." ■

N. Wisman is historicus en journalist.

De Nederlandse filmpremière van *Amsterdam via Amsterdam* is op het Havenfestival te IJmuiden op 26 en 27 augustus aanstaande. De DVD *Amsterdam via Amsterdam* – die Nederlands is ondertiteld – is te bestellen via info@hw-company.nl en kost € 15.